

*Стеценко Ніна Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри історії держави і права
України та зарубіжних країн
НЮУ імені Ярослава Мудрого*

ВПЛИВ ЗАКОНОДАВСТВА ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА РОЗВИТОК БУРЖУАЗНОЇ ЗЕМЕЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Французька революція XVIII ст. визрівала і відбувалася в умовах конфронтації народу, очолюваного представниками буржуазії, з абсолютною владою короля, дворянством та пануючою католицькою церквою. Відчуваючи свою зростаючу економічну силу, французька буржуазія не бажала більш миритися зі становою приниженістю і політичною безправністю, а також незахищеністю своїх майнових прав, що стосувалося і права власності на землю. Цей процес характеризувався виробленням законодавчих актів, які відображали намагання «третього стану» як змінити середньовічні порядки щодо права власності на землю, так і щодо розвитку буржуазного господарювання на ній.

На першому етапі Французької революції (14 липня 1789 р. – 10 серпня 1792 р.) депутати Установчих зборів (конституціоналісти) відображали інтереси великої буржуазії і ліберального дворянства. При цьому здійснили ряд антифеодальних перетворень і розробили важливі демократичні документи. Уже у Декларації прав людини і громадянина 1789 року, яка була прийнята на першому етапі революції вказувалося, що: «Мета кожного державного союзу полягає у забезпеченні природних і невід’ємних прав людини. Такими є свобода, власність, безпека і опір гніту.» забезпечення права власності було закріплено у статті 17 Декларації – «Оскільки власність є право недоторкане і священне, то ніхто не може бути позбавлений її, окрім випадку встановленого законом, безумовної суспільної необхідності і за умови справедливої і попередньої винагороди. Отже, було сформовано ідеальну програму для розвитку Франції, що у подальшому не виключало масові покарання, терор і економічну руйнацію, що відобразилося і на розвитку буржуазної земельної власності. В умовах розгортання селянської революції Установчі збори декретами 4-11 серпня 1789 р. зробили урочисту заяву про остаточне знищення феодального порядку. Але безоплатно знищувалися лише особисті або кріпосні повинності селян, а основні феодальні повинності, пов’язані з землею, селяни повинні були викупати. За Декретом від 24 листопада 1789 р. землі духовенства передавалися у розпорядження нації, але значна їх частина була скуплена заможними громадянами. Велика буржуазія, яка стала при владі у перший період Французької революції, не змогла повністю ліквідувати феодальний устрій і розв’язати земельне питання, тож особливих змін щодо впровадження форм і методів буржуазного господарювання не відбувалося.

Другий етап Французької революції (10 серпня 1792 р. – 2 червня 1793 р.) характеризувався подальшим підвищенням політичної активності народу і переходом влади до рук жирондистів. Ще до утворення Конвенту, 25 серпня 1792 р., жирондисти провели через Установчі збори новий аграрний закон «Про знищення залишків феодального режиму», який відміняв викуп селянами феодальних повинностей. Але, все ж цей законодавчий акт не розповсюджувався на ренти, натуральні податки й інші повинності, не пов'язані з феодальними правами, що гальмувало розвиток буржуазної земельної власності.

У третій свій етап (2 червня 1793 р. – 27 липня 1794 р.) Французька революція вступила під зверхністю якобінців, прикладом революційної наполегливості яких було земельне законодавство. Уже 3 червня 1793 р. Конвент за пропозицією якобінців передбачив продаж малими земельними наділами у розстрочку земель, конфіскованих у дворян-емігрантів у тих місцевостях, де не було общинних земель. 10 червня 1793 р. було прийнято ще один декрет, який повертав селянським общинам загарбані дворянством земельні угіддя і передбачав можливість поділу общинних земель. Розділені землі ставали власністю селян. Грандіозне значення мав декрет від 17 липня 1793 р. «Про остаточне скасування феодальних прав», де містилися положення про скасування усіх сеньйоріальних платежів без всякої винагороди. Цей декрет остаточно закріпив знищення феодального ладу та надав можливість подальшому розвитку буржуазної земельної власності, яка розвивалася у трьох основних напрямках: перший – створення буржуазних форм земельної власності; другий – еволюція феодальної ренти у капіталістичну, і третій – зростання товарності землі. Запроваджувалося ринкове підприємництво та дрібнотоварна земельна власність, що розвивалася повільними темпами з різних причин. Головна причина полягала у отриманні селянами у власність невеликих наділів землі. При цьому середній розмір господарства селянина становив приблизно 0,5 га, та отримав назву парцеля, що означало дрібне, нестійке та малоприбуткове господарство. Парцеляризація села загострила демографічну кризу та стримувала процес руху робочої сили із села у місто. Велика буржуазія у ході революції, скупивши значну частину землі, користувалася найманою працею тих же селян, які отримавши невеликі клаптики землі, продовжували залежати від неї. При цьому спостерігалось широке впровадження у селянське господарство господарського лихварського кредиту. Лихварі (місцеві багатії) – крамарі, купці, окремі заможні селяни давали позику під заставу землі, і користуючись безвихідним становищем селян нав'язували їм високі відсотки. Все це позначалося на розвитку ринкових відносин на селі, які відбувалися не на основі перебудови великого феодального господарства, а на основі капіталістичних відносин серед селян – існували оренда землі, застосовувалася наймана праця, а у подальшому відбувалася диференціація селян.

Взагалі, як вважає французький дослідник Алексіс де Токвіль, після Французької революції, як держава, так і населення повною мірою не відчувало потрясінь, але усі відчували поштовх: «Кожен виявився похитнутим у своєму становищі, збентеженим у своїх звичках або утиснутий у своїй промисловій діяльності».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексіс де Токвіль. Давній порядок і Революція.: / 3 фр. пер. Г. Філіпчук. - К.: ЮНІВЕРС, 2000. – 224 с. – с.174.
2. Филипп Саньяк. Гражданское законодательство французской революции / Перевод с французского Ольги Андреевны Старосельской-Никитиной / Москва. – 1928. – 367 с. – с.162.
3. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран: учеб. пособие / сост. В. Н. Садиков. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 768 с. – с. 391 – 395.
4. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран (Новое и Новейшее время) / Составитель: доктор юридических наук, профессор Н. А. Крашенинникова. – М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 1999. – 592 с. – с.50 – 52.

5. Л. Новак-Каляєва. Парадокси теорії та практики реалізації концепції прав людини: досвід Великої французької революції / Науковий вісник «Демократичне врядування». – 2012. – Вип. 10.

6. Чорна Л.В. Революція як спроба втілення суспільного ідеалу / Гуманітарний часопис. – 2016. – Вип. 2. – с.68.

**АСОЦІАЦІЯ ВИПУСКНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

***МАТЕРІАЛИ XVI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ»***

***МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ, ІСТОРІЯ
КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ (до
100-річчя КОНСТИТУЦІЇ УНР 1918 р.)***

(Том № 1)

***Харків
2018***

УДК 340.12.001

ББК 67.0

П 78

Відповідальні за випуск:

*О.О. Нанарова – член Секретаріату Асоціації випускників
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

*Асоціація випускників Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

П 78 Матеріали XVI Всеукраїнської наукової конференції «Теорія та практика сучасної юриспруденції». Матеріали круглого столу, ІСТОРІЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ (до 100-річчя Конституції УНР 1918 р.) – Х.: Асоціація випускників Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – Харків: 2018. – 252 с.

Тези друкуються мовою авторів у авторській редакції.

*Адреса редакційної колегії: вул. Пушкінська, 77, к. 222п, м. Харків, 61024,
Україна.*

УДК 340.12.001

ББК 67.0

*© Асоціація випускників Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*